

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Кафедра всесвітньої історії і методології науки

Історія правових та політичних вчень

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем за спеціальністю
014 Середня освіта (Історія)

Історико-філософське відділення

Методичні рекомендації рекомендовано на засіданні Вченої ради Державного Закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» від (протокол № від 2019р.)

Розробник:

Бакланова Наталія Михайлівна, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидат політичних наук.

Опис навчальної дисципліни

Курс «Історія правових та політичних вчень» знайомить здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем з головними тенденціями розвитку правових та політичних вчень.

Предметом курсу є теоретично оформлені в доктрину вчення, погляди на державу, право і політику.

Галузі знань: **01 Освіта**

Спеціальність: **014 Середня освіта (Історія)**

Освітній ступінь: **бакалавр**

Кількість кредитів ECTS – **3**

Модулів – **2**

Змістових модулів – **2**

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – *дповідь*

Загальна кількість годин – **90**

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета курсу – надати здобувачам вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем уявлення про головні тенденції розвитку правових та політичних вчень з часів виникнення держави як явища на Давньому Сході до наших часів; опанувати спадщину світового знання щодо правових систем, політики, свободи й законодавства, формування загальнокультурного та історичного світогляду на процес народження та розвитку державних ідей.

Концептуальною та методологічною основою курсу є історія державних та правових відносин – розгляд державно-правової підоснови історичних знань, різних ступенів державної свідомості та правових відносин, зміни, які мали місце в уявленнях людей про стародавні системи держави та права. Особлива увага приділяється виділенню найважливіших тенденцій теоретико-державного мислення людини минулого – давнього Сходу, античної доби та Нового часу.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- визначення відособленості суспільно-історичні періоди зародження та формування світогляду своєї сучасності;
- з'ясування методологічні та теоретичні основи викладання історії правових та політичних вчень;
- вивчення процесів становлення правової держави, громадянського суспільства, демократичних основ політичної влади;
- формування основного змісту політико-правової думки людства на протязі його розвитку;
- усвідомлювати програмний фактичний матеріал в його послідовності;
- набути навички використання знань з історії правових та політичних вчень в навчальному процесі та їх втілення в подальшу викладацьку діяльність.

У результаті освоєння студентами дисципліни повинні бути сформовані визначені освітньо-професійною програмою наступні **компетентності**:

загальні компетентності (ЗК)

ЗК-1.Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

ЗК-2.Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

ЗК-5.Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.

ЗК-6.Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

ЗК-10.Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

фахові компетентності спеціальні (ФК)

ФК-4. Критичність та самокритичність мислення.

ФК-18.Здатність розуміти світоглядні, правові, соціальні, економічні, культурно-історичні, духовно-моральні питання, що виходять за межі фахової спеціалізації, завдяки чому відповідально й ефективно діяти в різних суспільних контекстах, сприяючи позитивному розв'язанню нагальних проблем.

ФК-21. Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів.

Плановані результати освоєння освітньо-професійної програми:

ПРН-1. Знати основи філософії, педагогіки, економіки, права, політології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості;

ПРН-2. Знати основи фундаментальних природничих наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально професійних історичних дисциплін;

ПРН-3. Знати основи теорії історичного розвитку та методології історії;

ПРН-8. Знати основи методики викладання правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах;

ПРН-9. Знати методи наукових історичних досліджень;

ПРН-12. Викладати історію (предмети спеціалізації – за наявності) в середніх навчальних закладах;

ПРН-13. Володіти навиками бібліографічного аналізу, способами і прийомами роботи з спеціалізованими базами даних, бібліотечними фондами;

ПРН-15. Використовувати ЕОМ для виявлення й обробки джерельних даних.

Структура навчальної дисципліни включає в себе два змістових модулі:

I модуль - Виникнення держави та формування правових відносин у давнину.

II модуль - Розвиток державних ідей та правових відносин від епохи Відродження до сучасності.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	у с о г о	у тому числі				у с о г о	у тому числі			
		л	се м.	інд	сам.роб		л	сем.	інд	сам.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Модуль 1										
<i>Змістовий модуль I. Виникнення держави та формування правових відносин у давнину</i>										
Тема1. Предмет, метод і структура історії правових і політичних вчень	8	2	2		4					
Тема2. Особливості політичної і правової думки давнього Сходу	10	2	2		6					
Тема3. Система державних створень в античному світі	6	2			4					
Тема 4. Державні та правові вчення європейського середньовіччя	10	2	2		6					
Тема5. Особливості вчень епохи Відродження, Реформації	8	2	2		4					
Тема 6. Вчення про право і державу у Нідерландах періоду антифеодальної революції	8	2	2		4					

Тема 7. Держави Європи: правові і політичні системи	8	2	2		4					
Тема 8. Державне утворення США	8	2	2		4					
Тема 9. Основні риси правових вчень Нового часу	8	2	2		4					
Тема 10. Правові та політичні вчення Новітнього часу в Україні.	6	2	2		2					
Разом годин за 1 Модулем	80	20	18		42					
Модуль 2										
ІНДЗ	10		-	10						-
Разом годин	90	20	18	10	42					

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Метою СРС є системне і послідовне засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів навичок самостійного набуття та поглиблення знань, розвиток професійної компетенції.

Основним завданням СРС є системне і послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної і науково-теоретичної) діяльності на рівні європейських і світових стандартів.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Наявність завдання і цільової установки на його виконання вважається характерними ознаками самостійної роботи. Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здібності. Вони вивчають, конспектують літературні джерела, за потреби повторно перечитують, звертаються до відповідних довідників і словників. Все це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, виробляє в студентів цілеспрямованість у здобутті знань, самостійність мислення. Самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей. Самостійна робота з курсу «Історія політико-правових вчень» передбачає опрацювання студентами окремих тем або питань, які не

висвітлювались з тих чи інших причин у лекційному курсі, розв'язання тестових завдань.

Зміст самостійної роботи за темами МОДУЛЬ 1

Змістовий модуль I. Виникнення держави та формування правових відносин у давнину

Тема 1. Предмет і метод, структура історії правових і політичних вчень.

Предмет історії правових і політичних вчень. Її місце у системі юридичних наук. Поняття співвідношення політичних вчень, доктрин, програм, теорій, ідей, поглядів. Методологічні підходи до пізнання історико - правових явищ. Функції історії вчень. Суспільно-політичні, правові, філософські трактати, історико- правові пам'ятки, нормативні акти. Періодизація. Структура курсу.

Глосарій:*наука, теоретико-історична юридична наука, предмет, мета, функції, методологія, метод, принцип об'єктивності, цивілізаційний підхід, періодизація.*

Завдання для теми 1.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Зробити схему суспільних наук.
4. Зробити схему системи юридичних наук.
5. Охарактеризуйте предмет, методи історії політичних та правових вчень.
6. Засвоїти зміст функцій історико - правових явищ.

Питання для самоконтролю засвоєння знань

1. Що таке система юридичних наук
2. Яке місце історія політичних та правових вчень займає у системі суспільних і юридичних наук.
3. Що становить предмет, методи досліджень історії політичних та правових вчень.
4. Назвіть види функцій історії політичних та правових вчень.
5. Розкрити зміст структури історії політичних та правових вчень.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка, проф. О.В.Петришина.- Х.:Право, 2009. - 256с. - С.7-12.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник /Л.Н.Бостан, С.К.Бостан .2- е вид. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с. - С.7-15.

Тема 2. Особливості політичної і правової думки давнього Сходу.

Процес розкладу родоплеменних відносин і виникнення держав у країнах Стародавнього Сходу. Особливості виникнення і розвитку держави в Месопотамії, Єгипті, Китаї, Індії. Основні елементи суспільного ладу: економічне життя, соціально-класова структура, основні риси духовного життя й ін. Витоки політичної та правової думки у давніх народів з міфологічних джерел. Походження політичної влади. «Закони Хаммурапі», «Закони з Ешнуни», «Закони Ур-Наму», «Реченні Іпусера», «Книга законів царства Вей», «Упанішади», «Закони Ману», «Артхашастра», Біблія «Ісход» і

«Левіт» як джерело правових принципів для іудеїв та християн. Політико-правові ідеї в стародавній Індії: брахманізм, буддизм. Правові вчення стародавнього Китаю.

Глосарій: *теократична держава, принцип користі, брахманізм, буддизм, релігійно-міфологічні уявлення, нерівність перед законом, дхарма, принцип не діяння, людяність, гуманність, патріархально-патерналістська концепція, сила влади.*

Завдання для теми 2.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Засвоїти особливості виникнення і розвитку держави в Месопотамії, Єгипті, Китаї, Індії.
4. Політико-правові ідеї в літературі Єгипту, Китаю, Індії.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Витоки політичної та правової думки у давніх народів з міфологічних джерел.
2. Походження політичної влади у Месопотамії, Єгипті, Китаї, Індії.
3. Політико-правові погляди Конфуція, Мо-цзи, Лао-цзи.
4. Розкрити зміст правових принципів у державах стародавнього Сходу.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: Підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256 с. - С.13-19.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібн. / Л.М. Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 - 730 с. - С.27-38; 41-50; С.52-65.

Тема 3. Система державних створень в античному світі.

Загальна характеристика політичних і правових вчень Греції. Поеми Гомера та Гесіода. «Сім мудреців». Піфагорійці. Школа софістів. Політичні і правові ідеї Сократа. Форми державного устрою. Критика демократії. Проекти ідеальної держави Платона: «Держава», «Закони». Трактати Аристотеля як джерело політико-правових вчень античності. Правильні та неправильні форми держави. Політико-правові ідеї еллінізму. Епікур. Стоїки. Полібій. Значення грецької правової думки для європейської цивілізації. Основні напрямки політичної і правової думки у давньому Римі. Природне право, як вищий, істинний закон. Вчення Цицерона про державу та право. Римські стоїки. Сенека. Римські юристи. Гней Флавій. Закони XII таблиць, коментарі до едиктів міського претора як джерела правових ідей. Етичні засади римського права. Роль римської правової думки у формуванні європейської правової науки та системи законодавства. Політичні і правові ідеї раннього Християнства. Теократичні доктрини. Аврелій Августин.

Глосарій: *раціоналізація етичних уявлень, поліс, держава, законодавці, ідеї права і законності, помірна демократія, справедливість, аристократія, тиранія, плутократія, тімократія, олігархія, софісти, природне право, виховання громадян, природно-правова теорія, добродійність, ідеальні*

держави, політика, політичне спілкування, правильні, неправильні держави, свобода, безтурботний стан духу, необхідність, доля, космополіс, форми держави, змішана форма держави, найкращий устрій, право народів, юристи, цивільне право, християнство.

Завдання для теми 3.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Зробити загальну характеристику політичних і правових вчень Греції, Риму.
4. Проекти ідеальної держави Платона.
5. Розкрити роль римської правової думки у формуванні європейської правової науки.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Охарактеризувати політичні та правові концепції авторитетних грецьких мислителів.
2. Назвіть політичні і правові ідеї Сократа, Платона, Аристотеля.
3. Назвіть основні напрямки політичної і правової думки у давньому Римі.
4. Вчення римських юристів про право (Гай, Папініан, Павло, Ульпіан).
5. Політичні і правові ідеї раннього Християнства. Теократичні доктрини.
6. Політико-правові погляди Августина.
7. Роль римської правової думки у формуванні європейської правової науки.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256 с. - С. 20-47.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с - С. 73-154.

Тема 4. Державні та правові вчення європейського середньовіччя.

Три етапи розвитку європейської середньовічної правової і політичної думки. Ранньофеодальна держава та право. Держава і право у франків й англосаксів. Верденський договір. Варварські правди: загальні риси та їх відмінності. «Салічна правда». Правда короля Етельберта. Закони короля Альфреда. Сеньйоральна монархія у Франції, Німеччині, Англії. Поступово сеньйоральна монархія еволюціонувала в нову якість – станово-представницьку монархію. Абсолютна монархія. Міські республіки – міські ради. Міське право було найбільш документованою і розробленою галуззю німецького середньовічного права. Самоврядування станово-професійних організацій: гільдії, цеха, самоврядування університетів. Зародки державно-правових інститутів, які об'єднували групу норм, пов'язаних із регулюванням державно-політичних відносин володарювання. Найбільш відомі: Велика Хартія Вольностей, «Золота булла», «Правові книги» тощо. Канонічне право. Школа глоссаторів (Ірнерій з Болонії). Боротьба за владу світських та духовних феодалів. Єретичний рух. Ідеї, модель соціальної структури (Тома Аквінський). Його доктрина права та закону. Теорія всесвітньої монархії Данте Аліґ'єрі.

Глосарій: *середньовіччя, Варварські правди, сеньйоральна монархія, станово-представницька монархія, міські республіки, самоврядування, абсолютна монархія, державно-правові інститути, церковна влада, політичні монархії, вічний закон, божественний закон, релігійний світогляд, всесвітня монархія, школа глосарів.*

Завдання для теми 4.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Засвоїти етапи розвитку європейської середньовічної правової і політичної думки.
4. Усвоїти Варварські правди: загальні риси та їх відмінності.
5. Засвоїти зміст сеньйоральної монархії у Франції, Німеччині, Англії.
6. Освоїти зміст самоврядування станово-професійних організацій.
7. Єретичний рух.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Охарактеризувати поняття держава і право у франків й англосаксів.
2. «Салічна правда». Правда короля Етельберта. Закони короля Альфреда.
3. Охарактеризувати станово-представницьку монархію. Абсолютна монархія.
4. Міські республіки – міські ради.
5. Розкрити зміст Великої Хартії Вольностей, «Золота булла», «Правові книги» тощо.
6. Доктрина права та закону по Томе Аквінському.
7. Теорія всесвітньої монархії по Данте Аліг'єрі.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256. - С.51-55.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008 - 730 с - С.161-181; 182-215; 218-227.

Змістовий модуль II. Розвиток державних ідей та правових відносин від епохи Відродження до сучасності.

Тема 5. Особливості вчень епохи Відродження і Реформації.

Повернення до античних принципів у філософії, політиці і праві. Етапи розвитку думки епохи Відродження, їх характеристика. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського. Твори Еразма Роттердамського. Ідеї Джона Вікліфа про зверхність короля над духовенством. Мартін Лютер. Держава і право в його системі. Томас Мюнцер як селянсько-плебейський вождь Реформації. Жан Кальвін. Виникнення утопічного соціалізму: Томас Мор і Т. Кампанелла. Світська теорія про походження і форми держави Ніколло Макіавеллі. Про завдання і засоби політики, державного управління в його концепції. Ідеї сильної централізованої влади. Суть макіавеллізму. Політичні і правові ідеї тираноборців. Жан Боден про суверенітет як ознаку державної влади взагалі та форми держави. Види державних утворень.

Глосарій: канонічне право, суверен держави, гуманістичні ідеї, селянсько-плебейські війни, гріховність світу, змішана республіка, реформація, утопія, світська теорія, загальне благо, «макіавеллізм», свобода совісті і думки, право на спротив, протестантська етика, суверенітет, гармонічна справедливість, загальнообов'язковість праці, спільність власності.

Завдання для теми 5.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Освоїти зміст політико-правової думки епохи Відродження.
4. Засвоїти зміст політико-правового вчення Марсилія Падуанського.
5. Держава і право в системі Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера.
6. Жан Кальвін : політичні та духовні концепції.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Охарактеризуйте політико-правові погляди епохи Відродження.
2. Погляд М. Падуанського на церковну владу.
3. Розкрити нову ідеологію Мартіна Лютера, Томаса Мюнцера.
4. Розкрити зміст поняття «макіавеллізм».
5. Політичні і правові ідеї тираноборців.
6. Жан Боден про суверенітет.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256. - С. 62-71.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібн. / Л. М. Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. : - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с. - С. 155-156; 161-173; 175-181; 183-194.

Тема 6. Вчення про право і державу у Нідерландах періоду антифеодальної революції.

Соціально-політична характеристика епохи. Юридичний світогляд. Загальна характеристика природничо-правової доктрини. Правові вчення в Голландії. Теорія природного права Гуго Гроція. Погляди на походження держави. Вчення про суверенітет влади та його носіїв. Основні ідеї міжнародного права Г. Гроція. Бенедикт (Барух) Спіноза. Рационалістичні політико-правові погляди. «Всезагальний закон», в якому об'єднує дві різні концепції виникнення держави. З середини XVII ст. Голландія, - найбагатша на той час країна Європи, - поступається своїм місцем іншим країнам, насамперед Англії, швидкий розвиток котрої був зумовлений революційними подіями.

Глосарій: теорія природного права і суспільного договору, система загальнообов'язкових норм, предмет політики, корисність, доцільність, божественне і людське воле встановлене право, суверенітет влади, міжнародне право, публічні, приватні війни, правомочність держави, народний суверенітет.

Завдання для теми 6.

1. Скласти термінологічний словник.

2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.

3.Освоїти теорію природного права Гуго Гроція.

4. Засвоїти основні ідеї міжнародного права Г.Гроція.

5. Раціоналістичні політико-правові погляди Бенедикта Спінози.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1.Розкрити зміст теорії природного права Г.Гроція.

2.Охарактеризуйте загальні засади міжнародного права по Г.Гроцію.

3. Вчення про суверенітет влади та його носіїв.

4.Розкрити зміст раціоналістичних політико-правових поглядів Бенедикта Спінози.

5. Соціально-політична характеристика епохи. Юридичний світогляд.

Базова література:

1.Історія вчень про державу і право:підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В.Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.72-78.

2.Бостан Л.М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібн./Л.М.Бостан. -2 -е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с.- С.299-301.

Тема 7. Держави Європи: правові і політичні системи.

Основні напрямки політичної і правової думки в період Англійської революції XVIIст. Провідною політичною силою революції були індепенденти: Джон Мільтон, Джон Лільберн. Громадянські війни. Протекторат Кромвеля в Англії.

Політичні та правові погляди роялістів. Концепції абсолютизму. Роберт Філмер:радикалізм. Т. Гоббс «Левіафан» прагнув перетворити вчення про державу і право на точну науку,подібну геометрії, «фігури і лінії якої ніхто не заперечує». Джон Локк і його вчення про державу і право. Теоретичне обґрунтування компромісу 1688р. “Два трактати про громадянське правління ”. Теорія розподілу влади. Система конституціоналізму. Демократичні течії в англійській політико-правовій думці. Зародження утилітаризму. Погляд на організацію державної влади. Договори як право та основа держави. Розвиток ідеї звільнення юриспруденції від богослов'я Х.Томазія. Особливості італійської політико-правової думки в епоху Просвітництва. Раціональна критика Дж.Віко теорії природного права. Антифеодальна ідеологія набуває світського характеру. Новий погляд на державотворення та права Франції. Вольтер,Ж.-Ж.Руссо, Ш.-Л. Монтеск'є, Д.Дідро,Ж.Л. Д'Аламбер. Велика французька революція 1789-1794рр. Декларація прав людини та громадянина. Конституції Франції. Суспільство за своїм соціально-правовим характером стає громадянським.

Глосарій: *«королівський та парламентський абсолютизм», роялісти, утилітаризм,пресвітеріани,індепенденти,громадянське суспільство, загальна правова рівність,політична та ідеологічна свобода, теорія розподілу влади,гарант миру - абсолютна влада держави,межі державної влади,доктрина «суспільної держави», ідея «правової держави»,народне повстання.*

Завдання для теми 7.

- 1.Скласти термінологічний словник.
- 2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
- 3.Освоїти основні напрямки політичної і правової думки в період Англійської революції XVIIст.
- 4.Протекторат Кромвеля в Англії.
- 5.Розглянути концепції абсолютизму.
6. Ознайомитись з «Левіафаном» Т. Гоббса.
- 7.Освоїти вчення про державу і право по Джоню Локку.
- 8.Охарактеризувати демократичні течії в англійській політико-правовій думці.
- 9.Розглянути особливості італійської політико-правової думки в епоху Просвітництва.
10. Новий погляд на державотворення та права Франції.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

- 1.Охарактеризувати основні напрямки політичної і правової думки в період Англійської революції XVIIст.
2. Демократичні течії в англійській політико-правовій думці.
3. Протекторат Кромвеля.
4. Політичні та правові погляди роялістів.
5. Т. Гоббс та Дж. Локк про державу і право.
6. Розвиток ідеї звільнення юриспруденції від богослов'я Х.Томазія.
7. Декларація прав людини та громадянина. Конституції Франції.
- 8.Суспільство за своїм соціально-правовим характером стає громадянським.
- 9.Вчення Шарля Монтеск'є про політичну свободу і чинники, що впливають на характер законів.
- 10.Теорія розподілу влад Ш. Монтеск'є. Теорія народного суверенитету Ж.-Ж. Руссо.

Базова література:

- 1.Історія вчень про державу і право:підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В.Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.79-85.
- 2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /Л.М.Бостан. - 2- е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с. - С.301-304;310-317.
- 3.Історія держави і права зарубіжних країн (схеми,коментарі): Навч. посібник /за ред. О.В.Кузьминець, Є.С.Дурнов, Ю.В.Сокур. - К.: Центр учбової літератури, 2012. – 242с. С.141-145.
- 4.Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн:Навч. посібн. /Н.М.Хома. - 3-е вид. стереотипне:- Львів. «Новий світ», 2008.- 475 с.- С.306-322.

Тема 8. Державне утворення США.

Організація державного керування в північноамериканських колоніях Англії. Перший Континентальний конгрес (1774р.). Другий конгрес (1775р.) поклав початок національно-визвольної війні. Боротьба за незалежність і Декларація незалежності 1776р., яка закріпила факт появи тринадцяти незалежних

суверенних держав-штатів. Від незалежних держав до конфедерації. Від конфедерації до федерації. Конституція незалежних штатів (1787р.). Нова державна єдність північно-американських штатів, яка ґрунтувалася на принципах республіканізму, федералізму й демократизму. Основні принципи Конституції. Статус Конгресу, Президента, Верховного Суду. Білль про Права – перші десять виправлень американської Конституції. Створення федеративного державного апарата. Формування політичних партій. Класики американської демократичної традиції: Б.Франклін, Т.Пейн, Т.Джефферсон. Федералісти: О.Гамільтон, Д.Медісон, Д.Адамс, Д.Маршал та ін. Таким чином, були сформовані основні принципи американської політичної і правової традиції, які є актуальними й дотепер.

Глосарій: *колоніальне суспільство, релігійні протиріччя, політика метрополії, Континентальний конгрес, Декларація незалежності, республіканська форма правління, принцип народного суверенітету, конфедерації, Версальський трактат, союз на новій основі, Конституційний конвент, букамералізм, Білль про права.*

Завдання для теми 8.

- 1.Скласти термінологічний словник.
- 2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Ознайомитись зі змістом Першого Континентального конгресу (1774р.). Другого конгресу (1775р.).
4. Освоїти Конституцію незалежних штатів (1787р.).
5. Білль про Права – перші десять виправлень американської Конституції.
- 6.Ознайомитись з створенням федеративного державного апарата. Формуванням політичних партій.
- 7.Освоїти основні принципи американської політичної і правової традиції.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

- 1.Війна за незалежність і утворення США. Основні напрями політичної думки.
- 2.Політичні погляди “ федералістів ” (Олександр Гамільтон, Джон Адамс, Джеймс Медісон).
- 3.Політичні погляди Б. Франкліна.
- 4.Політичні погляди Т. Джефферсона. (“Декларація про незалежність” і “Білль про права”.)
5. Розкрити політичні ідеї Т. Пейна.
6. Основні принципи американської політичної і правової традиції.

Базова література:

- 1.Історія вчень про державу і право: Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка, проф. О.В.Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.121-126.
- 2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /Л.М.Бостан. - 2- е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.- С.304-310.
- 3.Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Навч. посібн. /Н.М.Хома. - 3-е вид. стереотипне: - Львів. «Новий світ», 2008.- 475 с. - С.325-337.

Тема 9. Основні риси правових вчень Нового часу.

Наполеон ліквідував «Священну Римську імперію Германської нації», перекроїв карту Німеччини: з 51 вільного міста він залишив усього п'ять, інші передав найбільш сильним державам, поклавши початок подальшим територіальним перерозподілам, зробленим уже після поразки Франції і зречення Наполеона (1815 р.). Буржуазно-демократичний рух в Німеччині. Дуалістична монархія. Етапи формування та розвитку громадянського суспільства. Формування його основ (сер. XVII- сер. XX ст.); розвиток до сьогодення. Вчення про державу і право в Німеччині: І.Кант, Г.Гегель. Погляди Канта на проблему розподілу влади і класифікацію форм держави; «категоричний імператив», людська природа, право і мораль, загальний правовий закон. Ідея вічного миру. Критерій прогресу в кантівському вченні — «закономірний хід поліпшення державного ладу». Держава, влаштована на засадах суспільного договору і народного суверенитету, поділ влади покликаний гарантувати стійкий правопорядок, верховенство закону, а отже, і вимоги категоричного імперативу. У дусі лібералізму він зводить діяльність держави до правового забезпечення індивідуальної свободи. Його вважають одним з головних творців теорії правової держави.

Правові вимоги Гегеля до організації соціального життя. Моральність. Германська система правових відносин. Розрізняє громадянське суспільство і державу. Принцип, структура громадянського суспільства.

Традиції історичної школи : Г.Густав. Ф. фон Савіньї. Г.Пухта. Саксонське цивільне укладання 1863р., створення загально німецьких законів. Кодифікація права в Германській імперії.

Джерела англійського права, пріоритет процесуальних норм. Англійський, французький лібералізм. Є.Бентам., Д.Мілль. Демократичні перетворення інститутів політичної влади. Твердження специфічних інститутів англійського цивільного, карного права. Французький лібералізм. Б.Констан, А. де Токвіль.

Становлення соціального законодавства. Соціалістичні вчення: Ш.Фур'є, А.Сен-Сімон, Р.Оуен. Філософський і юридичний позитивізм: О.Конт, Дж.Остін.

Глосарій: дуалістична монархія, категоричний імператив, правове громадянське суспільство, моральність, форми все загальності і визначеності, англійський лібералізм, теорія утилітаризму, гармонія інтересів, принцип загальної корисності, пом'якшення нерівності, особиста і політична свобода, принцип народоладдя, соціалістична література, право на працю, концепція історичного прогресу, людський характер, комуністичні общини, соціократія, позитивна мораль, позитивізм.

Завдання для теми 9.

- 1.Скласти термінологічний словник.
- 2.Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
- 3.Розглянути буржуазно-демократичний рух в Німеччині. Етапи формування та розвитку громадянського суспільства.

4. Освоїти вчення про державу і право І.Канта, Г.Гегеля.
5. Кодифікація права в Германській імперії.
6. Опанувати англійський, французький лібералізм (Є.Бентам, Д.Мілль. Б.Констан, А. де Токвіль).
7. Засвоїти соціалістичні вчення: Ш.Фур'є, А.Сен-Сімона, Р.Оуена.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Політико-правові погляди Канта.
2. Вчення про державу і право Г.Гегеля.
3. Правові вимоги Гегеля до організації соціального життя.
4. Традиції історичної школи : Г.Густав, Ф. фон Савіньї, Г.Пухта.
5. Твердження специфічних інститутів англійського цивільного, кримінального права.
6. Французький лібералізм. Б.Констан, А. де Токвіль.
7. Соціалістичні вчення: Ш.Фур'є, А.Сен-Сімон, Р.Оуен.
8. Філософський і юридичний позитивізм: О.Конт, Дж.Остін.

Базова література:

1. Історія вчень про державу і право: Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка, проф. О.В.Петришина. -Х.:Право, 2009.- 256. - С.127-150.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. /Л.М.Бостан. - 2 -е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с. С.318-323.
3. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Навч. посіб./Н.М.Хома .- 3-е вид. стереотипне. - Львів. «Новий світ», 2008.- 475 с. - С.340-353; 356-364.

Тема 10. Правові та політичні вчення Новітнього часу в Україні. Основні державно-правові ідеї у Декларації про державний суверенітет України 1990р. і Акті проголошення незалежності України 1991р. Нові явища в розвитку права. Конституційна реформа. Декларація прав національностей України. Закон «Про національні меншини в Україні» тощо. Становлення українського парламентаризму. Помаранчева революція. Сучасні тенденції в розвитку права і держави. Проблеми формування демократичної правової соціальної держави і громадянського суспільства в Україні.

Глосарій: Декларація 1990р., Акт проголошення незалежності України 1991р., Конституційна реформа, український парламентаризм, Помаранчева революція, громадянське суспільство в Україні.

Завдання для теми 9.

1. Скласти термінологічний словник.
2. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
3. Опанувати текст Декларації про державний суверенітет України.
4. Засвоїти Акт проголошення незалежності України.
5. Засвоїти зміст українського парламентаризму.
6. Дослідити стан громадянського суспільства в Україні.

Питання для самоконтролю засвоєння знань:

1. Охарактеризувати зміст Декларації про державний суверенітет України.
2. Рассказати зміст Акта проголошення незалежності України.

3. Проблеми громадянського суспільства в сучасній Україні.
4. Наслідки Помаранчевої революції.
5. Закон «Про національні меншини в Україні».

Базова література:

1. Іванов В.М. Історія держави і права України: підручник. –К.: МАУП, 2007- 552с. С.468-490.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль І. Виникнення держави та формування правових відносин у давнину		
1.	<p>Предмет, метод і структура історії правових і політичних вчень.</p> <p>1. Історія правових ідей у системі юридичних наук. 2. Методи історії політико-правових вчень. 3. Джерела. 4. Співвідношення політичних вчень, доктрин, програм. 5. Періодизація та структура історії правових і політичних вчень.</p> <p style="text-align: center;">Рекомендована література.</p> <p>1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256с. - С.7-12. 2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник /Л.Н.Бостан, С.К.Бостан. 2- е вид. перероб. й доп. : Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008.- С.7-15.</p>	2г.
2.	<p>Особливості політичної і правової думки давнього Сходу</p> <p>1. Джерела по історії правових та політичних відносин країн Давнього Межиріччя. 2. Загальна характеристика Судебника Хаммурапі. 3. Соціальна структура і правове положення груп населення Давнього Вавилону. 4. Шлюб і родина в Давньому Вавилоні 5. Влада в стародавньому Китаї. Правові концепції. 6. Суспільство стародавньої Індії. Правові ідеї. 7. Політична та державна влада в стародавньому Ізраїлі: їх особливості.</p> <p style="text-align: center;">Рекомендована література:</p> <p>1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009.- 256с. - С.13-19. 2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /Л.М.Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. : — К.: Центр учбової літератури, 2008 - 730 с. - С.27-38; 41-50; С.52-65.</p>	2г.

3.	<p>Особливості політичної і правової думки давнього Сходу</p> <p>1. Джерела по історії правових та політичних відносин країн Давнього Межиріччя.</p> <p>2. Загальна характеристика Судебника Хаммурапі.</p> <p>3. Соціальна структура і правове положення груп населення Давнього Вавилону.</p> <p>4. Шлюб і родина в Давньому Вавилоні</p> <p>5. Влада в стародавньої Китаї. Правові концепції.</p> <p>6. Суспільство стародавньої Індії. Правові ідеї.</p> <p>7. Політична та державна влада в стародавньому Ізраїлі: їх особливості.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256 с. - С.13-19.</p> <p>2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Л.М. Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. : — К.: Центр учбової літератури, 2008 - 730 с. - С.27-38; 41-50; С.52-65.</p>	2г.
4.	<p>Державні та правові вчення європейського середньовіччя.</p> <p>1. Держава і право у франків й англосаксів. Варварські правди</p> <p>2. Міські республіки.</p> <p>3. Велика Хартія Вольностей, «Золота булла» тощо</p> <p>4. Доктрина права та закону Т.Аквінського.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256 с. - С.51-55.</p> <p>2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Л.М. Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. — К.: Центр учбової літератури, 2008 - 730 с. - С.161-181; 182-215; 218-227.</p>	2г.
Змістовий модуль II. Розвиток державних ідей та правових відносин від епохи Відродження до сучасності.		
5.	<p>Особливості вчень епохи Відродження і Реформації.</p> <p>1. Політико-правове вчення Марсілія Падуанського.</p> <p>2. Світська теорія про походження і форми держави Ніколо Макіавеллі.</p> <p>3. Утопічний соціалізм в творах Т.Мора та Т.Кампанелли.</p> <p>3. Жан Боден про суверенітет.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1. Історія вчень про державу і право: підручник / за ред. проф. Г.Г. Демиденка, проф. О.В. Петришина. - Х.: Право, 2009. - 256 с. - С.62-71.</p> <p>2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. / Л.М. Бостан. - 2-е вид. перероб. й доп. — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с. - С. 155-156; 161-173; 175-181; 183-194.</p>	2г.

6.	<p>Вчення про право і державу у Нідерландах періоду антифеодальної революції.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Природничо-правова доктрина Г.Гроція. 2.Рационалістичні політико-правові погляди Спінози. 3. «Всезагальний закон», концепції виникнення держави. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Історія вчень про державу і право:Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В. Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.72-78. 2.Бостан Л.М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /Л.М.Бостан.- 2 -е вид. перероб. й доп. -К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с.- С.299-301. 	2г.
7.	<p>Держави Європи: правові і політичні системи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Буржуазні революції в Англії. Їх наслідки в суспільстві. 2.Т. Гоббс «Левіафан», Джон Локк. Їх концепції про державу і право. 3. Розвиток ідеї звільнення юриспруденції від богослов'я Х.Томазія. 4. Новий погляд на державотворення та права Франції. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Історія вчень про державу і право:Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В. Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.79-85. 2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн:Навч. посібн. /Л.М.Бостан . -2- е вид. перероб. й доп. : -К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730 с. - С.301-304;310-317. 3.Історія держави і права зарубіжних країн (схеми,коментарі): Навч. посібник /за ред. О.В.Кузьминець, Є.С.Дурнов, Ю.В.Сокур.- К.: Центр учбової літератури, 2012. – 242с. С.141-145 	2г.
8.	<p>Державне утворення США</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ідея державно-правової автономії північноамериканських провінцій. 2. Формування політичних партій. 3.Декларація незалежності, Конституції. <p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Історія вчень про державу і право:Підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В. Петришина. -Х.:Право,2009.- 256. - С.121-126. 2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /Л.М.Бостан.- 2- е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.- С.304-310. 3.Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн:Навч. посібн. /Н.М.Хома. - 3-е вид. стереотипне:- Львів. «Новий світ», 2008.- 475 с. - С.325-337. 	2г.

9.	<p>Основні риси правових вчень Нового часу</p> <p>1.Вчення про державу і право в Німеччині.</p> <p>2.Демократичні перетворення інститутів політичної влади Англії, Франції.</p> <p>3.Соціалістичні вчення: Ш.Фур'є, А.Сен-Сімон, Р.Оуен.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1.Історія вчень про державу і право:підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка,проф. О.В. Петришина. -Х.:Право,2009.- 25б. - С.127-150.</p> <p>2.Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. /Л.М.Бостан. - 2 -е вид. перероб. й доп. - К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с. С.318-323.</p> <p>3.Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Навч. посіб./Н.М.Хома .- 3-е вид. стереотипне. - Львів. «Новий світ», 2008.- 475 с. - С.340-353; 356-364.</p>	2г.
10.	<p>Правові та політичні вчення Новітнього часу в Україні</p> <p>1.Застосування міжнародно-правових норм в сучасній Україні з питань захисту прав людини, виконання обов'язків перед європейською спільнотою.</p> <p>2.Гельсінська угода 1975р.</p> <p>3.Міжнародні правові стандарти в Україні.</p> <p>Рекомендована література:</p> <p>1.Іванов В.М. Історія держави і права України:підручник. – К.:МАУП,2007- 552с. С.468-490.</p>	2г.

Модуль 2. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Мета індивідуального навчально-дослідного завдання полягає в набутті навичок самостійної роботи в підготовки доповіді.

Завдання: протягом вивчення курсу студент повинен навчитися працювати з бібліотечним каталогом, необхідною літературою.

№ з/п	Завдання	Кількість год.	
		денна	заоч.
1	Опрацювання систематичного каталогу наукової бібліотеки ПНПУ імені К. Д. Ушинського.	4	-
2	Робота з джерелами та науковою літературою.	2	-
3	Робота над підготовкою змісту доповіді.	4	-
Разом годин		10	

Рекомендовані теми доповідей:

Соціально-політичні та правові уявлення стародавнього Сходу
Політико-правова ідеологія архаїчної Греції
Теорія виникнення держави та класифікація форм держави по Аристотелю.
Проект ідеальної держави у Платона
Порівняльна характеристика афінської демократії та спартанської олігархії
Кодифікація Юстиніана:загальна характеристика
Політико-правова ідеологія в часи раннє християнської церкви

Законослухняність середньовічної Європи
Єретичні рухи європейського середньовіччя
Новизна методології нового типу політичного мислення епохи Відродження
Жан Боден про суверенітет
Особливості утопічних ідей Т.Мора та Т.Кампанелли
Політико-правові теорії Б.Спінози, Дж. Локка
Політичні та правові погляди французьких матеріалістів XVIII ст.
Демократична політико-правова ідеологія Т.Пейна
Політичний ідеал Т.Джефферсона
Політико-юридичні погляди І.Канта
Ідеї та концепції про закони суспільного розвитку Г.Гегеля

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

- 1.Предмет,метод історії правових і політичних вчень. Її місце у системі юридичних наук.
- 2.Особливості розвитку державності та правових відносин в країнах Давнього Сходу.
- 3.Соціальна структура Давнього Єгипту,література авторитетних авторів.
4. Історія державності Давньої Месопотамії.
- 5.Судебнік Хаммурапі.
- 6.Варно-кастовая система давньоіндійського суспільства.
- 7.Становлення давньоіндійської державності. Концепції державності в брахманізмі, буддизмі.
- 8.Виникнення античної державності. «7 мудреців».
9. Політичні і правові ідеї «софістів»,Сократа.
- 10.Проекти ідеальної держави Платона. «Держава», «Закони».
- 11.Трактати Аристотеля пр. державу і право.
- 12.Внесок в розвиток політико-правової думки Полібієм.
- 13.Виникнення державності в Давньому Римі.
- 14.Концепції римської стої.
- 15.Римська імперія. Період принципату. Ідеологи «космополітизму». Вчення Цицерона про державу та право.
- 16.Джерела римського права. Періодизація історії римського права. Римські юристи. Школа глоссарів.
- 17.Закони XII таблиць.
- 18.Теократичні доктрини. Аврелій Августин. Златоуст.
- 19.Держава і право у франків й англосаксів. «Варварські правди». Загальна характеристика,їх відмінності.
- 20.«Салічна правда»: загальна характеристика.
- 21.Сеньоріальна монархія у Франції. Реформи Людовика IX.
- 22.Сословно-представницька монархія у Франції. Генеральні штати.
- 23.Абсолютна монархія у Франції. Реформи Ришельє.
- 24.Раннефеодальна держава в Німеччині.
- 25.Територіальна роздробленість Німеччини й автономія німецьких князівств.

26. Особливості середньовічної державності в Англії. Реформи Генріха II.
27. Велика Хартія Вольностей, «Золота булла».
28. Розвиток місцевого управління в середньовічній Англії.
29. Школа глоссарів (Ірнерій з Болонії).
30. Єретичний рух. Канонічне право. Головні концепції Т. Аквінського.
31. Теорія всесвітньої монархії Данте Аліґ'єрі.
32. Основні пам'ятники візантійського права.
33. Державний устрій Візантійської Імперії
34. Етапи розвитку думки епохи Відродження, їх характеристика.
35. Політико-правове вчення Марсилія Падуанського.
36. Мартін Лютер. Держава і право в його системі. Реформація церкви.
37. Реформи, Кодекс Ж. Кальвіна.
38. Виникнення утопічного соціалізму: Томас Мор і Т. Кампанелла.
39. Суть «макіавеллізму». «Государь».
40. Жан Боден про суверенітет як ознаку державної влади
41. Раціоналістичні доктрини договірної походження держави по Г. Гроцію, Б. Спінози.
42. Еволюція конституційної монархії в Англії в 18-19 ст.
43. Законодавство початкового етапу Англійської буржуазної революції (1628-1649).
44. Протекторат Кромвеля. "Знаряддя керування".
45. Біль про права 1689р. і Акт про влаштування 1701р.
46. Якобінська диктатура. Надзвичайні органи державної влади.
47. Репресивне законодавство якобінської диктатури.
48. Т. Гоббс «Левіафан», Джон Локк і його вчення про державу і право.
49. «Два трактати про громадянське правління».
50. Декларація 1789 року у Франції і її історичне значення.
51. Декларація прав людини і громадянина. Конституції Франції: загальна характеристика.
52. Етапи французької буржуазної революції 18-ого ст. Зміна форм правління.
53. Політико-правові вчення французьких енциклопедистів.
54. Г. Спенсер про функції держави
55. Паризька комуна 1871р. у Франції
56. Боротьба за незалежність і Декларація незалежності 1776р.
57. Буржуазно-демократичний рух в Німеччині. Вчення про державу і право в Німеччині: І. Кант, Г. Гегель.
58. Кодифікація права в Германській імперії.
59. Джерела англійського права, пріоритет процесуальних норм.
60. Філософський і юридичний позитивізм: О. Конт, Дж. Остін.
61. Соціалістичні вчення: Ш. Фур'є, А. Сен-Сімон, Р. Оуен.
62. Політичні погляди Б. Франкліна.
63. Політичні погляди Т. Джефферсона. («Декларація про незалежність» і «Білль про права»).
64. Основні державно-правові ідеї у Декларації про державний суверенітет України.

65. Становлення українського парламентаризму. Помаранчева революція.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання):

% - завдання не виконане;

40%- завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні;

60%-завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, доповідь підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80%- завдання виконано повністю, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Андрусyak Т.Г. Історія політичних та правових вчень: навч. посібник. /Т.Г.Андрусyak . - Львів: Львівський нац. ун-т ім. Франка.2001.-218с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. 2 е вид. перероб. й доп. /Л.М.Бостан С.К., Бостан — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 730с.
3. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / В. П. Глиняний. – К.:, 2009.- 768 с.
4. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. /А.В.Грубінко. – Тернопіль, 2010. – 392 с.
5. Історія вчень про державу і право: підручник /за ред. проф. Г.Г.Демиденка, проф. О.В.Петришина.- Х.: Право, 2009. - 256с.
6. Історія держави і права України (ч.1): навч. посіб. /Іванов В.М. –К: МАУП, 2002.- 264с.
8. Іванов В.М. Історія держави і права України: підручник / В.М.Іванов. – К.: МАУП, 2007. - 552с.
9. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник /В.С.Макарчук. - 5-е вид., перероб. й доп. - К.: Атіка, 2006. - 680с.
10. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. Освіти /М.М.Страхов. – 2-ге вид, перероб. й доп. - К.: Ін Юре, 2003. – 584 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: теорія держави, теорія демократії, права людини, теорія права, основні типи правових систем світу: підручник для ВНЗ / Скакун О.Ф. – 2- е вид. – Х.: Консум, 2005. – 656 с.
12. Хома П.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / Хома П.М. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000; Магнолія плюс, 2008. – 578 с.

Допоміжна література:

1. Августин А. Исповедь Блаженного Августина, епископа Гиппонийского. Пер. с лат. М.: Ренессанс. 1991.

2. Аврелий М. Наедине с собой / Пер. с древнегр. – К., Черкассы, 1993
3. Анри Мишель. Идеи государства. Критический опит истории социальных и политических теорий во Франции со времен революции. М.2008.
4. Аристотель. Соч.: в 4х т. –М.1988.
5. Арсеньев Э.А. Франция под знаком перемен. М. 1984.
6. Бабанцев Н.Ф., Прокопьев В.П. Германская империя 1871-1919 гг. Красноярск. 1984.
7. Бартошек М. Римское право (понятия, термины, отделения) -М.,1989.
8. Баскин Ю.Я. Кант. Из истории политической и правовой мысли.- М.1975.
9. Батыр К.И. История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789-1791 гг. —М., 1984.
10. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. М. 1994.
11. Бергер А.К. политическая мысль древнегреческой демократии. – М.,1966.
12. Бельсон Я.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США.- Л., 1982.
13. Боботов С.В. Наполеон Бонапарт - реформатор и законодатель. М. 1998.
14. Бонгрид-Левин Г.М., Герасимов А.В. Мудрецы и философы древней Индии. М.1975.
15. Борисюк В.И. Джапаридзе Т.З. др. Политические институты США: история и современность. —М. 1988.
16. Брехт А. О государственном устройстве Германии. —М., 1947.
17. Бромхэд Л. Эволюция британской конституции. —М.,1980.
18. Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. -М. 1985.
19. Вальтер Ф. Избранные произведения по уголовному праву и процессу. М.,1967.
20. Василенко И.А. Политические процессы на рубеже культур. М.,1998.
21. Виппер Р.Ю. Рим и раннее христианство. М.,1954.
22. Гуревич А.Л. Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. — М., 1970.
23. Гоббс. Собр.соч.: в 2-х т.
24. Гуго де Грост «О праве войны и мира». М.,1994.
25. Гуревич А.Л. Проблемы генезиса феодализма в Западной Европе. — М., 1970.
26. Гутнова Б.В. Возникновение английского парламента. —М.,1960.
27. Дандамаев М.А. Рабство в Вавилонии VII-IV вв. до н.э. (626-331г.). М.,1974.
28. Дворцов А. Жан Руссо.- М.,1980.
29. Жидков О.А. История буржуазного права. —М.,1971.
30. Исаев И.А. История политических и правовых учений России XI-XX в. М.1995.
31. История буржуазного конституционализма. XVII -XVIII вв. М., 1983г.
32. История Востока. Т.1. Восток в древности.// Отв. ред. В.А. Яковсон.- М., 1997.

- 33.История Древнего Востока. Зарождение древнейших классовых обществ и первые шаги рабовладельческой цивилизации. Ч.1 Месопотамия. — М., 1983.
- 34.История древнего мира. Ранняя древность // Ред. И.М. Дьяконов и др.- М., 1989.
- 35.История древнего Рима. — М., "Высшая школа", 1997.
- 36.История Франции. Т.2, 3. -М., 1973.
- 37.Кленгель-Брандт Э. Путешествие в древний Вавилон. М., 1979.
- 38.Крашенинникова Н. А. Великая французская буржуазная революция и ее первые конституционные акты. Вестник МГУ, серия Право, 1989, №4.
- 39.Крашенинникова Н. А. Индусское право: история и современность-М. 1982.
- 40.Кривушин Л.Т. Проблемы государства и общества в домарксистской мысли.- Л., 1978.
- 41.Ковалев С.И. История Рима.- СПб.: Изд-во Полигон.2003.
- 42.Конфуций. Я верю в древность. М., 1995.
- 43.Лебек С. Происхождение франков V -IX вв. М., 1993.
44. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада. М.. 1992.
45. Луковская Д.И. Политические и правовые учения. Историко-теоретический аспект. Л., 1985.
- 46.Маклаков В.В. Государственный строй Франции. -М., 1957.
- 47.Макиавелли Н. Государь.-М.: ПЛАНЕТА,1990.
- 48.Макиавелли Н. Государь и рассуждения на первые три книги Тита Ливия.- Ростов: изд-во Феникс, 1999.
- 49.Манфред А.З. Великая Французская буржуазная революция XVIII в. —М., 1956.
- 50.Мишин АА., Власихин В.А. Конституция США. Политико-правовой комментарий. —М., 1987.
- 51.Мор Т. Утопия. М.,1990.
- 52.Новгородцев П.И. Кант и Гегель в их учениях о праве и государстве. СПб.: Алетея, 2002.
- 53.Монтескье Ш.Л. О духе законов (избр. Соч. -М., 1955).
- 54.Неусыхин А.И. Проблемы европейского феодализма. —М., 1974.
- 55.Новицкий Н.Б. Римское право. -М., 1990.
56. Овчинникова П.В. Крах Веймарской республики в буржуазной историографии ФРГ. —М. 1983.
- 57.Олар А. Политическая история Французской революции. Происхождение к развитию демократия и республики. —М.—Л., 1986.
- 58.Панарин А.С. Философия политики. М., Наука,1995.
- 59.Петрушевский Д.М. Великая хартия вольностей и конституционная борьба в английском обществе во второй половине XIII в. Изд-е 2-е. -М., 1918.
- 60.Переломов Л.С. Конфуций и легизм в политической истории Китая. М.,1981.

61. Платон, Аристотель. Пайдейя. Восхождение к доблести. –М.: узд-во УРАО. 2003.
62. Плутарх. Избранные биографии.-М., 1941.
63. Поттешер Ф. Знаменитые судебные процессы.. М. 1985.
64. Поппер К. Открытое общество и его враги .Т.1 – Чары Платона.-М., 1992.
65. Право в средневековом мире / Отв. ред. О.Варьяш. М. 1996.
66. Прокопьев В.П. Армия и государство в истории Германии X-XXвв. Л.1982.
67. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право. М. 1999.
68. Утопический социализм. Хрестоматия.-М.,1982.
69. Утченко С.Л. Политические учения Древнего Рима. 1-III в. до н.э.-М., 1977.
70. Утченко С.Л. Цицерон и его враги.М., 1972.
71. Хвостова К.В. Развитие правовых понятий в эпоху средних веков (Вопросы философии. №1,2004.
72. Фома Аквинский. О правлении государем.-Л.: Наука,1990.
73. Черниловский З.М. Римское частное право. М, 1991.
74. Цицерон. Диалоги. О государстве. О законах.-М.,1966.
75. Якобсон В.А. Возникновение писанного права в древней Месопотамии. // ВДИ, 1981, №4.
76. Якобсен Т. Сокровища тьмы: история месопотамской религии. М., 1995.

Електронні ресурси:

<http://edu.km.ru/>

<http://vschool.km.ru/>

<http://vkids.km.ru/>

<http://www.lib.com.ua/>

<http://mega.km.ru/>

<http://vesna.sammit.kiev.ua/>

<http://www.slovnyk.org/Ink/dic.html>

Тестові завдання

1 варіант

Завдання з однією правильною відповіддю

- Предметом яких галузей наук є політичні та правові знання:
  - юриспруденції
  - політології
  - соціології
  - філософії
- Концепція найкращого державного управління – невтручання керівника держави – є головною ідеєю якої філософської школи:
  - конфуціанської
  - легізма
  - даосізма
  - моїзма
- Хто з античних вперше почав теоретичну розробку поняття «рівність»:
  - Солон
  - Хілон
  - Піфагор
  - Гіпподам
- Кому з античних належить перший проект ідеального полісного устрою:
  - Геракліт
  - Фалес
  - Піттак
  - Гіпподам
- Кому належить вперше ідея загального логоса (загально регулюючого розуму) :
  - Ямбул
  - Євгелеер
  - Геракліт
  - Біант
- Вважав мистецтво керівництва державою найвищим з усіх мистецтв:
  - Горгій
  - Протагор
  - софісти
  - Демокріт
- Назвіть хто з перших античних розробив різні концепції політичної науки:
  - Платон
  - Аристотель
  - Цицерон
  - Макіавеллі
- Хто в XVII ст. у Франції вперше сформулював 5 ознак суверенітету:
  - Т.Мор

Б. Т. Кампанелла
В. Г. Гроцій
Г. Ж. Боден

9. Його політичні та правові погляди викладенні в трактаті «О граді Божому»:

А. Ф. Аквінський
Б. А. Августин
В. М. Лютер
Г. Граціян

10. Кому належить ідея суверенітету держави, як єдиного правомірного носія публічно-політичної влади:

А. Макіавеллі
Б. Т. Гоббс
В. Д. Локк
Г. Вольтер

11. В якому з літературних пам'яток виражена політико-правова думка стародавніх єгиптян:

А. Вчення Птахотепа
Б. Книга мертвих
В. Закони Ману
Г. Закони Хаммурапі

12. В яких теологічних вчення стародавньої Індії виражена ідеологія брахманізму:

А. Закони Ману
Б. Упанішади
В. Веди
Г. Архашастра

13. Його називають першим принципівим сторони ком законності:

А. Сократ
Б. Гіппій
В. Лікофран
Г. Фрасимах

14. Початок світської юриспруденції пов'язано з ім'ям :

А. Гнея Флавія
Б. Тиберія Корунканія
В. М. Юній Брут
Г. П. Муцій Сцевола

15. Кому належить вчення про мир ідей:

А. Сократ
Б. Геракліт
В. Платон
Г. Ф. Аквінський

16. Він теоретично обгрунтував два взаємопов'язаних аспекту ідеального проекту держави – керівництво філософами та дія справедливих законів:

А. Платон

- Б.Аристотель
- В.Цицерон
- Г. римські юристи

17. В його політико-правових вченнях стверджується поняття, що політика як наука тісно пов'язана з етикою:

- А.Лікофран
- Б. Демокріт
- В.Платон
- Г.Аристотель

18. Хто з античних обґрунтував право народу на державний переворот:

- А.Пифагор
- Б.Епиктет
- В.Марк Аврелій
- Г.Аристотель

19. Для його вчення характерні мотиви аполітичності, проповідь не участі в активній громадському та політичному житті:

- А.Зенон
- Б.Епикур
- В.Полибий
- Г.Таберій Корунканій

20. Кому належить авторство «О граді Божому»:

- А.Августин
- Б.Ф.Аквінський
- В.Ян Гус
- Г.Дж.Уиклиф

21. Йому належать «Персидські письма», «Роздуми о причинах величчя та падіння римлян», «Про дух законів»:

- А.М.Робесп'єр
- Б.Ж-Ж.Руссо
- В.Монтеск'є
- Г.Вольтер

22. Він збагатив, розширив ідею народного суверенітету :

- А.Вольтер
- Б.Руссо
- В.Марат
- Г.М.Робесп'єр

23. назвіть основних представників римської школи стоїцизму:

- А.М.Аврелій Антонін
- Б.Луцій Анней Сенека
- В.Панетій
- Г.Епиктет

24. Назвіть хто з перших античних розробив різні концепції політичної науки:

- А.Платон
- Б.Аристотель

В. Цицерон
Г. Макіавеллі

25. Автор «Захисник миру», де він висловив думку о народі-суверене, про розподіл гілок влади, про обов'язковість закону для всіх в державі (в том числі і для правителів):

А. Ірнерієм
Б. М. Падуанський
В. Б. Спіноза
Г. Т. Кампанелла

26. Назвіть автора трактату «Государ», в якому висвітлює роль, місто, значимість правителя, голови держави в ХУІ ст.:

А. М. Падуанський
Б. Т. Кампанелла
В. І. Кант
Г. Н. Макіавеллі

27. Його політико-правові погляди виражені в трактаті «Про суспільний договір»:

А. Робесп'єр
Б. Вольтер
В. Монтеск'є
Г. Руссо

28. Автор першого зразка утопічного соціалізму – «Город Сонця» :

А. Т. Мор
Б. Т. Кампанелла
В. Ж-Ж. Руссо
Г. І. Кант

29. Його політико-правові вчення найшли відображення в тр. «Про право видобутку», «Про давнину і лад Батавської республіки»:

А. Б. Спіноза
Б. Г. Гроцій
В. Ж. Боден
Г. Д. Мільтон

30. Укажіть, хто розвинув, доповнив новими ідеями політико-правові вчення - доктрину раннього - буржуазного лібералізму:

А. Дж. Локк
Б. Вольтер
В. Монтеск'є
Г. Ж-П. Марат

Тестові завдання

2 варіант

1. Вважав мистецтво керівництва державою найвищим з усіх мистецтв:

А. Горгій
Б. Протагор

В. софісти
Г. Демокріт

2. Назвіть хто з перших античних розробив різні концепції політичної науки:

А. Платон
Б. Аристотель
В. Цицерон
Г. Макіавеллі

3. Він збагатив, розширив ідею народного суверенітету :

А. Вольтер
Б. Руссо
В. Марат
Г. М. Робесп'єр

4. Його називають першим принциповим сторонником законності:

А. Сократ
Б. Гіппій
В. Лікофран
Г. Фрасимах

5. Початок світської юриспруденції пов'язано з ім'ям :

А. Гнея Флавія
Б. Тиберія Корунканія
В. М. Юній Брут
Г. П. Муцій Сцевола

6. Хто з античних обґрунтував право народу на державний переворот:

А. Піфагор
Б. Єпиктет
В. Марк Аврелій
Г. Аристотель

7. Для його вчення характерні мотиви аполітичності, проповідь не участі в активній громадському та політичному житті:

А. Зенон
Б. Епікур
В. Полибий
Г. Таберій Корунканій

8. Назвіть основних представників римської школи стоїцизму:

А. М. Аврелій Антонін
Б. Луцій Анней Сенека
В. Панетій
Г. Епиктет

9. Назвіть хто з перших античних розробив різні концепції політичної науки:

А. Платон
Б. Аристотель
В. Цицерон
Г. Макіавеллі

10. Кому належать слова: « Якщо би Бога не було, то його потрібно видумати »:

- А. Вольтер
- Б. Т. Мюнцер
- В. Монтеस्क'є
- Г. Ж.-П. Марат

11. Обґрунтував право народу на протистояння тиранії:

- А. Т. Гоббс
- Б. Дж. Локк
- В. Мюнцер
- Г. Ж. Кальвін

12. Він започав спор про індульгенцію, розробив програму реформації не тільки церкви, але й держави, переклад на рідну мову Біблію:

- А. Гуттен
- Б. М. Лютер
- В. Т. Мюнцер
- Г. А. Августин

13. Хто з представників епохи Реформації сформулювали ідею істотного відношення людини до бога (без церковників як посередників) в спасінні душі :

- А. А. Мюнцер
- Б. М. Лютер
- В. Ян Гус
- Г. Ж. Кальвін

14. Вони раніше інших розвинули ідею « правової держави » в буржуазній політико-політичній літературі ХУІІІ-ХІХ ст.:

- А. Д. Локк
- Б. Руссо
- В. Радіщев
- Г. Робесп'єр

15. Предметом яких галузей наук є політичні та правові знання:

- А. юриспруденції
- Б. політології
- В. соціології
- Г. філософії

16. Хто в ХVІІ ст. во Франції вперше сформулював 5 ознак суверенітету:

- А. Т. Мор
- Б. Т. Кампанелла
- В. Г. Гроцій
- Г. Ж. Боден

17. В якому з літературних пам'яток виражена політико-правова думка стародавніх єгиптян:

- А. Вчення Птахотепа
- Б. Книга мертвих
- В. Закони Ману

Г. Закони Хаммурапі

18. Укажіть, хто розвинув, доповнив новими ідеями політико-правові вчення - доктрину ранньо буржуазного лібералізму:

- А. Дж. Локк
- Б. Вольтер
- В. Монтеск'є
- Г. Ж.-П. Марат

19. Автор першого зразка утопічного соціалізму – «Город Сонця» :

- А. Т. Мор
- Б. Т. Кампанелла
- В. Ж.-Ж. Руссо
- Г. І. Кант

20. Кому належить авторство «О граді Божому»:

- А. Августин
- Б. Ф. Аквінський
- В. Ян Гус
- Г. Дж. Уиклиф

21. Яка з доктрин державної влади бере початок розвитку в Єгипті?

- А. Теократична доктрина державної влади;
- Б. Демократична доктрина державної влади;
- В. Теологічна доктрина державної влади;
- Г. Договірна доктрина державної влади;

22. З якої праці взяті ці слова: « Оберігайся карати несправедливо. Не вбивай. Недобре це для тебе ... Твори істину, і ти будеш довго жити на землі. Втішай того, хто плаче, не притіняй вдову, не проганяй людину через майно батька її?

- А. „Повчання Гераклеопольського царя»
- Б. „Повчання Аменемопе”;
- В. „Повчання Птахотепа”;
- Г. Настанови фараона Аменемхета І;

23. В якому поетичному епосі знаходять своє закріплення політичні та правові ідеї стародавньої Індії?

- А. „Рігведа”;
- Б. „Книга Ману”;
- В. „Яджурведа”;
- Г. „Рамаїяна”;

24. Що є найважливішим елементом, без якого суспільство не могло б існувати за „Архашастрою”?

- А. Влада;
- Б. Правитель;
- В. Покарання;
- Г. Страх.

25. На чому повинні базуватися відносини між людьми за вченням Мо-дзи?

- А. На справедливості;
- Б. На законах;

- В. На моралі;
  - Г. На п'яти залежностях;
26. Що, за Аристотелем, служить критерієм справедливості?
- А. Суспільне благо;
  - Б. Право;
  - В. Загальний інтерес;
  - Г. Природні закони;
27. Назвіть форму держави яка розпочинає повний цикл основних форм в порядку їх природного виникнення і зміни, згідно з Полібієм.
- А. Царство (царська влада);
  - Б. Тиранія;
  - В. Аристократія;
  - Г. Демократія;
28. Що було зроблено зусиллями римських юристів?
- А. створена нова наука - цивільне право
  - Б. проведено поділ права на публічне і приватне;
  - В. було розмежовано природне і позитивне право;
  - Г. була створена нова наука - юриспруденція;
29. З ким пов'язують початок світської юриспруденції?
- А. Ульпіан;
  - Б. Гай;
  - В. Цельс;
  - Г. Гней Флавій.
30. До головних правових ідей раннього християнства відноситься?
- А. Принцип рівності людей;
  - Б. Принцип особистої відповідальності;
  - В. Ідея демократії;
  - Г. Принцип „Від кожного за здібностями, кожному за потребами”;

